

A KÖNYVKÖTÉS TECHNIKÁJA.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

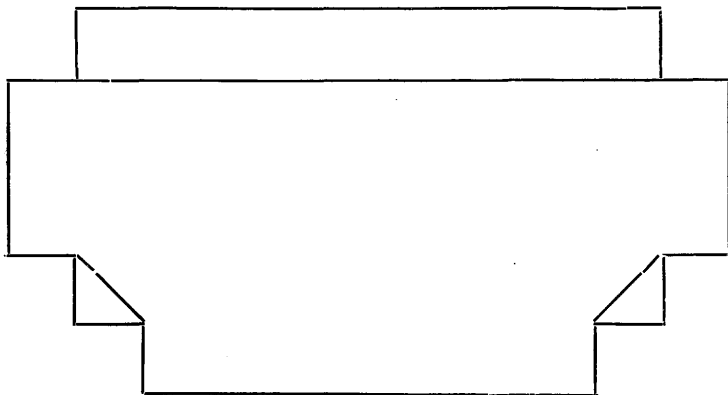
(Második, befejező közlemény huszonnégyszerű ábrával a szövegben.)

Egészen más szempontok voltak az irányadók e kérdésben a bibliofilek körében. Ez utóbbiaknál az az általánosan elfogadott szabály, hogy a külső boríték színének bizonyos összhangban kell lennie a könyv tartalmával, általános hangulatával. Minthogy ennek a szín és hangulat közti kapcsolatnak a megállapítása jórészt a megrendelő egyéni temperamentumától függ, a részletekre nézve nem állíthatunk fel örökérvényű normákat. Azért is inkább csak kuriozum kép ismertetjük *Uzannenak* a következőkben megállapított színskáláját: I. a theologiai művek színei: fekete, ibolya, sötétbarna és gránátvörös; II. a jogi munkáké fekete és gesztenye barna; III. a tudományok és művészeteké sötét zöld és kék, komor vörös és fekete; IV. a szépirodalom- és költészeté égszínkék és smaragdzöld; V. a földrajzi és történeti műveké vérvörös és olajzöld, végül VI. a hadászati tudományoké piros, kék vagy zöld. Más gyűjtők ismét a különböző államokkal kombinálják a színeket. Így a vöröset Anglia és Törökország, a világos kéket az osztrák-magyar monarchia, a sötét kéket Poroszország, a sötétzöldet az orosz birodalom, a narancsot Spanyolország, a sötétsárgát Hollandia, a chromsárgát Belgium, a világoszöldet Itália s a fehéret a pápa számára tartogatják. Ime két egymástól merőben eltérő színrendszer, melyeket mással, mint az összeállító szeszélyével alig ha lehet megokolni. Közlebbi megbeszélésükbe azért nem is bocsátkozunk s beérjük *Richard*¹ talpraesett észrevételével, a ki szerint a könyvek olyanok mint az asszonyok: a vastagabbak jobban főszenek a sötét színekben, míg a sylphidekre pompásan illik a világos. E korláton belül, mindenki saját kénye-kedve szerint változthatja meg a színeket.

¹ L'art de former une bibliothèque 59. l.

Ha a külső boríték anyagát már kiválasztottuk, a munkás hozzáfoghat a borításhoz, mely lényegében mindig egyforma, de részleteiben a kiválasztott anyag természete szerint változik.

Egész, vagy félbőrökötéseknél — miután a munkás a szükséges anyagot már kiszabta — előbb a behajtandó szegélyeket kellőkép meg is kell lappasztania (l. tábl. *c* és *d*). Vastagabb bőröknél, minő a szattján, chagrin-, bagaria- és disznóbőr, nemcsak a jórészt igen széles és megaranyozandó behajtásokat, hanem még az egész gerincz-részt is meg kell lappasztani. Hogy ez a tartósságra s művészi hatásra nézve egyként fontos művelet kellőkép sikerüljön, ahhoz

39. ábra. A FÉLBŐRKÖTÉS BORÍTÁSA.

nemcsak jó élű kés és roppant ügyesség, hanem a bőr szerkezetének pontos ismerete is szükséges. Minthogy a marokkoi és chagrin bőr ikrázata a lappasztás folytán kissé elnyomódik, a munkásnak azt fel kell frissítenie, ha csak a kötés nem lesz amúgy is simítva. Ez a felfrissítés abban áll, hogy az illető helyeken kissé megnedvesített bőrt a márványlapra téve, egy parafa darab segítségével az ikráknak megfelelő irányban apró ránczokat nyom a bőrbe, a mi a szemcséket újra felszínre hozza. Az ily módon kikészített anyaggal azután hozzáfognak a bebőrözéshez.

Mindenekelőtt a bőr egész visszáját jól becsirizelik s a hátfödőt a neki megfelelő helyre erősítve, a könyvet a bőrbe illesztik; most az oldalszéleken kiálló szegélyzetet behajtva, a könyvet egy pár perczre becsukják, a mi által a bőr a táblákon tükör-

simára feszül; azután az alsó és felső szegélyt is behajtják s a háton kiálló bordákra a bőrt fogóval (l. tábl. 7) leszorítják; végül a gerincz felső és alsó részén mintegy két milliméternyire kiálló bőr felületet oly módon lelapítják, hogy az a szegőket szinte teljesen elfödi. A festetlen borjú- vagy birkabőrt sokszor nedves állapotban basználják a borításhoz; a munka azért itt is ugyanaz, csak hogy a behajtás után a táblák és a könyv közé néhány ív itatós papirost is tesznek, hogy a nedvesség átszivárgását megakadályozzák.

A félbörkötésekkel jórészt hasonlóképp bánnak. Először is a jó szélesre vett s kellőképp lecsiszolt sarkokat csirizelik a földéle, majd a két oldalt egyforma hosszan kinyúló hátrészt erősítik a táblákhoz s végül a födeleknek még csupaszon maradt részeit vonják be vászonnal vagy papirossal (l. 39. ábra).

Ha a borításra használt anyag nem bőr, hanem pergamen úgy azt előbb a könyv tábláinak megfelelő nagyságú pabirbéléssel látják el, azután izületi részein a simító csonttal törést ejtnek rajta s így kikészítve erős enyvvvel a könyvtáblához ragasztják. A kellőképp ellapított szegélyeket csirizzel puhítgatják s azután a táblákra ráhajlítva, jól lenyomkodják.

Ha a könyvek bevonásához bársonyt választunk, a munkás-teendői ismét módosulnak egy keveset. Miután a bársonyt kellő alakban kiszabták, előbb a hátfödőt, majd a táblákat, híg, de nem vízes enyvvvel jól bekenik s a bársonyt erősen rájuk simítják. A behajtásnál arra kell ügyelni, hogy a sarkaknál a szövetrészek pontosan találkozzanak, de egymást ne fődjék, mert ettől csúf kis dudorodások keletkeznének. Az áthajtásnak a jobbára erősebb kartonból készült, sokszor selyemmel átvont őrlap alá eső részét a meleg simító vassal jól ellapítják. Ezzel a bevonás elkészült. Ha munka közben a bársony itt-ott kissé megtükrösödött, ezen úgy segítenek, hogy előbb vizgöz fölé tartják egy perczre, s aztán jó erős kefével többször kikéfélik.

Míg a bársonyt ép úgy mint a bőrt vagy a pergament a kötés tábláihoz ragasztják, addig a selymet csak rájuk feszítik. Kivételt csupán a gerinczre eső rész képez, melyet hideg enyvvvel óvatosan a hátfödre ragasztanak. A födeleket gyakran egész külön készítik s csak azután egyesítik az összekötő kapocsul szolgáló gerinczrészszel. A selyem lágy fogásának megfelelően, a kemény táblákat nagyságuk s a megrendelő izlése szerint többé-

kevésbé vattázzák. E bélelésnél ügyeljünk arra, hogy a munkás kellő mértéket tartson, mert különben a könyvet egészen kiforgatja eredeti jellegétől s valami díszes párnához teszi hasonlóvá. Megemlítjük még, bár épen nem osztjuk, egyes szakferfiak azon véleményét, hogy a *moiré* mintázatát, vizét, lehetőleg vizirányosan alkalmazzuk könyveinkre. Ez helyes lehet a nagyobb arányú s nyugodtabb rajzú *renaissance moirénál*, míg a szeszélyesebb, változatosabb *moiré antique* természetének inkább a merőleges irányzat felel meg.

E pepecselő eljárásoknál sokkal egyszerűbb a könyveknek vászonnal való borítása. A szabás és borítás egészen úgy történik, mint a bőrkötéseknél, csak arra kell ügyelni, hogy az áthajtások kibolyhosodott széleit jól lesimitsák, mert különben ez a vékony őrlapokon könnyen átverődik. Néha a hátbetét a táblákkal szoros egészet alkot; ilyenkor előbb a vászonnak a gerinczre eső részét ragasztják oda s csak azután borítják be a táblákat. Utóbbi esetben a gerincz fejéhez és lábához jövő behajtásnál — könnyebség okáért — rendszeren bevágják egy kissé a vásznat. Miként a bőrkötésnél, itt is nagy gondot igényel a hátszélek behajtása (*coiffure*) s noha ezt a szerény anyagot nem lehet oly jól idomítani mint a bőrt, csinos alakot itt is adhatunk neki.

A félvázon kötés készítése ugyancsak egyezik a félbőrével. Itt főleg arra kell ügyelnünk, hogy a könyvkötő a vászonnak papírral fődött részét egyenesre messe, mert semmi sem sérti úgy szemünket, mint ha a látszólag egyenesen lemetszett vászonrészek igazi, ferde szélei a papir alól kinyomulnak. Mint a félbőr-kötéseknél, itt is hangsúlyozzuk, hogy a vászonrészeknek a könyv méreteivel kellő arányban kell lenniök, mert szűkre szabva kellemtelen, szegényes érzést keltenek a szemlélőben.

Utoljára említjük fel a legszerényebb borítékot, a papiroost, melynek kezelése a vászonéval mindenben megegyezik.

A tábláknak külső borítása után a munkás hozzálát az őrlapok beragasztásához, a mi egyrészt a könyvtest és táblák közti kapcsolatot teszi véglegessé, másrészt az áthajtás szélei körül von egyenletes határt. Ha az őrlap egy színű, közönséges papirosból áll, akkor annak a táblákra kerülő oldalait egyszerűen becsirizelik s a födeleket rájuk csapva, néhány órára besajtolják. Finomabb, színes nyomású papirokat a simítócsonttal nyomkodják a födelekhez

s a könyvet azon nyitott állapotban hagyják megszáradni. Drága bőrkötésekhez sokszor selyem- vagy bőr-tükröt készítenek, melyet három oldalt a behajtások, a negyedik oldalt pedig a külboríték anyagából készült s a könyvhöz fűzött leffentyű határolnak. A selyem-tükröt úgy készítik, hogy a kellő nagyságú szövetet vékony karton lapra feszítik, s azután e lappal együtt a könyvfedél megfelelő helyére enyvezik. Ugyanígy készül a szabadon álló másik őrlap is, melyhez a kartonra húzott selyem felragasztására szolgáló fehér lapot már a fűzéskor beillesztették. A bőrtükrő készítése a külső bőrmunkával mindenben megegyezik: miután a bőrt kellő alakban kiszabták s meglappasztották, egyszerűen a belső táblára csirizelik.

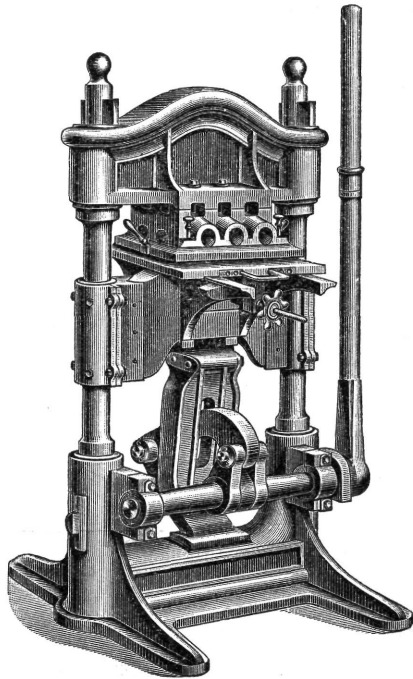
Ezzel a könyvkötés merőben technikai része véget ért. Az eszthetikai hatás fölkeltésére ugyan e műveletek is nagyban befolyanak, de a kötés szorosabb értelemben vett művészi karakterét a külső díszítés adja meg igazán. A következő, utolsó fejezetben erről fogunk szólni.

V. A KÖNYVKÖTÉS KÜLSŐ DÍSZÍTÉSE.

Az eddigiekben azt tapasztaltuk, hogy a könyvkötés elkészítése jóformán független a külső borítás anyagától; a mi csekély eltérésre akadtunk is egyik-másik részletben, azt vagy belső szerkezeti okok, vagy tisztán eszthetikai szempontok tették szükségessé. A külső boríték díszítésének, ékítésének roppant változatoságát ellenben főképp az anyag minősége, természete szabályozza. A ragyogó színekben pompázó *maroquin écrasé*, e fejedelmi anyag, díszítése sokkal pazarabb, változatosabb lehet, mint a nyers borjú- vagy birka-bőré; a könnyed, vidám színű angol vásznaké sokkal légiesebb, mint a vaskos disznó-bőré; a lágyan omló puha selymeké sokkal intimebb, nőiesebb mint a rideg, kemény pergamené... A díszítés módjának nagy számát már az anyagnak ez a felületes párhuzamba állítása is sejteti velünk s mennyire megnő e szám, ha egyrészt meggondoljuk, hogy a hangulatoknak mily változatos tömege jut kifejezésre a létező és létezendő írásművek millióiban s másrészt figyelembe vesszük azt a sokféle módot és eszközt, mely az emberi fantázia szeszélyes csapongásait, művészi törekvéseit uralja. Azért nem is kísértjük meg, hogy *valamennyi* lehet-

séges díszítő módról számot adjunk, hanem beérjük azzal, hogy a leggyakoribb s legtermészetesebb eljárásokat ismertesük főbb vonásaiban.

Ezek elseje, mely szinte minden anyagon egyforma sikerrel alkalmazható, melynek elemei nélkül még a legszerűebb könyvtári kötés sem képzelhető, az *aranyozás*. Ez a könyvkötő legérdekesebb, de legnehezebb teendői közé tartozik. A munkásnak jól kifejlett művészi érzékkel, ügyességgel s gyakorlott szemmel kell bírnia. Mint *Bauer*¹ mondja, az aranyozás leegyszerűbb fajtái, valamely filétának, bélyegzőnek vagy poncznak a nyomása alkalmával a munkásnak tisztán kell látnia czélját, mert az aranyozás nem áll pusztán a nyomás mechanikai munkájából, hanem első sorban annak a művészi gondolatnak a visszaadásából, mely munkaközben előtte lebegett. Ha a kész munkából ez a gondolat világosan ki nem olvasható, vagy ha rajza a könyv szellemével ellenkezik, úgy a kivitel minden finomsága értéktelenné válik. Hisz maga a technikai rész, mint mindennütt, itt is aránylag könnyen

40. ábra. ARANYOZÓ SAJTÓ.

elsajátítható, csak egy kis kedv, sok türelem s még több gyakorlat kell hozzá. Tényleg nincs is olyan valamire való könyvkötő-műhely, melyben technikailag ügyes aranyozóra nem akadnánk s mégis, ha könnyelműen rábízzuk könyveinket, sokszor még a legegyszerűbb dolgokban sem tudnak egészen kielégíteni, mert a jóízlést, mely technikai tudásukat kormányozná, elfeledték kifejleszteni magukban. A következőkben azért a technikai eljárást csak röviden

¹ Handbuch der Buchbinderei, Weimar, 1881. 70. 1.

ismertetjük s inkább azokra az esztetikai szempontokra terjesztjük ki figyelmünket, melyektől leginkább függ a munka sikere.

Az aranyozáshoz szükséges eszközök, az aranyozó párnán és késen, (l. tábl. z) a hevitőlámpán s betűfogalón kívül a különböző aranyozó vasak, melyeknek domború mintázata sárga rézből készül. E vasak négy osztályba sorolhatók. Ezek: a *sávozók* (l. tábl. s), melyeknek holdasan kerekfűlt talpára egy vagy több hajszálvékony egyenes

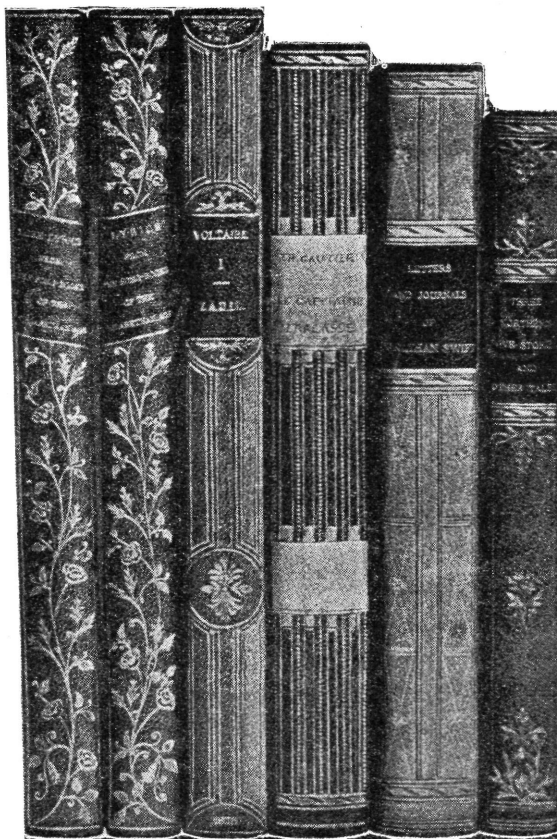

41. ábra. KÉZI ARANYOZÁS ÉS KÖTÉS,
GÉPPEL NYOMOTT KÖZÉPRÉSZSEL.

vonat, geometriai alakzatok, virágfüzerek, ismétlődő minták, szeszélyes csipkészetek vannak erősítve; azután a *bélyegzők* vagy *ponczok*, (l. tábl. r) ezek a pecsénymó alakú szerszámok, melyek talpába a legkülönfélébb, önálló rajzok, sarok- és középrészek, vagy emblémák vannak vésvé; továbbá a *görgetők* (l. tábl. p), melyeknek villás nyélen forgó kerek tarajáról pontok, vagy szalagos ékítmények emelkednek ki; végül az u. n. *ívkészlet* (Bogensatz), 20—30 különböző nagyságú körívből, melyek átmérője 2—300 milli-

méter közt váltakozik. Mind e változatos alakú és rajzú szerszámok kézi használatra szánvák, melyeket úgy kell a munkásnak összeválogatnia s belőlük, mint megannyi művészien faragott téglából a harmonikus egészet fölépítenie. Ez az összeállítás igen sok időt és munkát igényel, miért is a csekély értékű, gyári »diszkótesekhez« az egész táblát, illetve gerinczet borító diszítéseket nagy dűczokra vésetik. melyeket az aranyozó gép egyetlen nymoással a födelekre varázsol. Persze az ilyen gépi aranyozás korántsem versenyezhetik a kézi munka finomságával. Az arany, az egyenletes

nyomás következtében mindenütt egyforma rétegben rakódik le, ami a finomabb csipkézetek légies báját egészen eldurvitja s az azuros¹ részek éles rajzát végkép eltompítja. Igazán artisztikus kötéseknél azért gondosan kerülnek a nagyságuk miatt csupán géppel nyomható

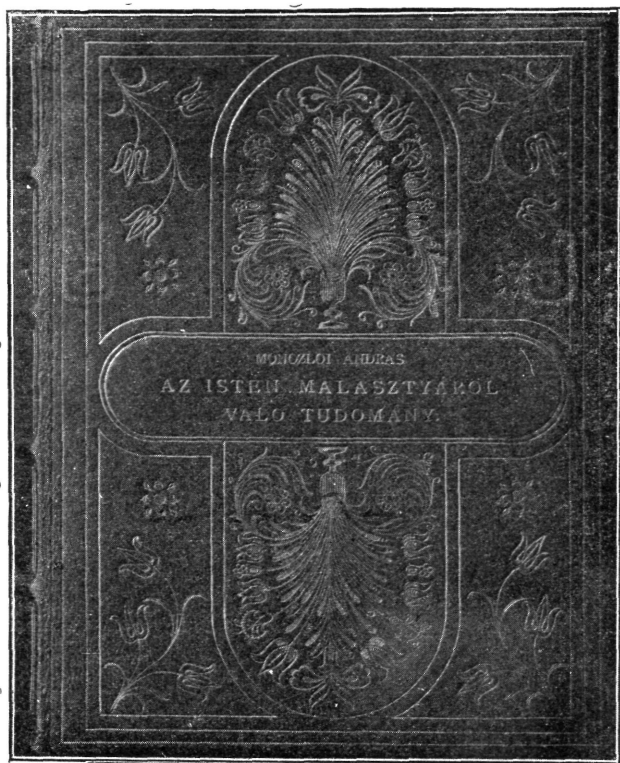

42—47. ábra. MODERN BÓRHÁTAK.

bélyegeket s inkább apró, egyenes és görbe vonalakat, csillagokat vagy virágmotivumokat ábrázoló vasakból állítják össze a nagyobb rajzokat. Igaz, hogy az ilyen pepecselő eljárás a kötés árát roppant megrágítja, de szépségre, művészi becsre s a kötés tartósságára

¹ Azurosnak az olyan aranyozó vasakat nevezik, melyek rajzát a kék szín (*azur*) heraldikai jelzéséhez hasonló sávozás borít.

nézve végtelenül fölötte áll a gépi aranyozású födeleknek. Igen, a kötés tartosságára nézve is káros befolyással van a gépi aranyozás, mert ilyenkor a födeleket előbb teljesen elkészítik, mint a népszerű füzetes munkákhoz készen kapható gyári kötéstáblákat, melyekbe a könyvet egyszerűen beakasztják, akár csak a leghitványabb félvászon- vagy papiros-kötést! Inkább mondjunk le az

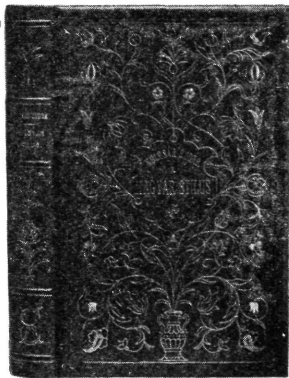
48. ábra. KÉZI ARANYOZÁSÚ BŐRKÖTÉS.

az ilyen dúsaranyozású kötésekről s elégedjünk meg egy pár egyenes léniával és szerény sarok diszszel. Az igazi nagy költők és gondolkodók úgy sem igen kívánják meg a cifra köntöst: a valódi nagyság mindig egyszerű, mindig kerüli a hiú csillogást. — Ezzel azonban korántsem mondjuk azt, hogy a ki a dúsan aranyozott *kézi* munkát megfizetheti, kedves költőit, íróit díszesebben ne ruházza; csak arra ügyeljen, hogy műveik szellemével merő

ellenkezésbe ne kerüljön. »Igaz, — írja *Rouveyre*¹ — hogy nagyon kényes dolog a kötés és könyv jellegét kellő összhangba hozni egymással. De föltéve, hogy van némi izlésünk, könnyen beláthatjuk, hogy az efféle analógiákat túlzásba hajtani nem tanácsos«

Sokan, úgy magyarázzák például a kötés és könyv közt létesítendő összhangot, hogy bizonyos számú banális emblemát készítenek, melyeket a megfelelő munkák hátára vagy felső lapjára egyszerűen rányomtatnak. Így *Mercur* szárnyas botját az ipar és kereskedelem, a szigonyt a tengerészet, a baglyot a bölcsészet, az álarczot a színészet, a phrygiai sapkát a forradalom körébe vágó művekre nyomatják, úgy hogy a könyvek tartalmáról még címük elolvasása előtt tudomást nyerhetünk. A szimbolizmusnak e kezdetleges módja persze nem elégítette ki a kényesebb ízlésű s tömöttebb erszényű *amateur*öket; még pedig annál kevésbé, mert mint legott látni fogjuk, az aranyozás csak egyik szerény eszköze a díszítésnek.

E kis kitérő után ideje már röviden ismertetnünk azokat a technikai eljárásokat, melyek az aranyozásnál fölmerülnek. Mindenek előtt az aranyozandó felületet kell kellőkép elkészíteni, alapozni. Ez az alapozás az alkalma-

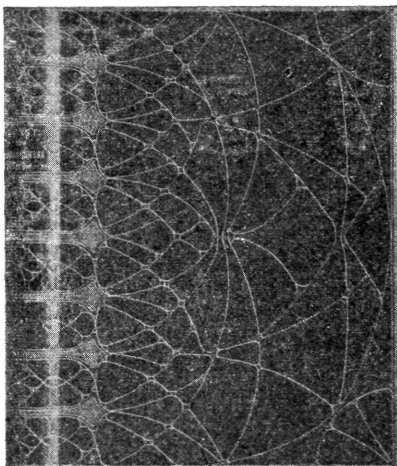
49. ábra. KÉZI ARANYOZÁSÚ
BŐRKÖTÉS.

zott anyag minősége szerint változik. A juh-bőrt pl. vízzel kimosásák, azután híg csirizzel beecsetelik s végül halenyvvel és tojás fehérjével alapozzák. A chagrinbőrt ecetes vízzel mossák ki, azután bekenik tojás fehérjével; ugyanígy tesznek a szattyánbőrrel is; ha azonban a bőrök simított állapotban használtatnak úgy kettős alapozásra van szükség. Nagyon dús aranyozáshoz enyv-alapot alkalmaznak. A pergament kettős, tojás fehérjéből álló alapozással látják el, miután felületét előbb timsós vízzel kétszer jól lemosták. A timsó — mint *Paul Adam* írja² — elszappanosítja a pergamenben rejlő enyvrészeket s tisztán tartja

¹ *Connaissances nécessaires à un bibliophile* c. IV. p. 120—123.

² *Paul Adam: Der Bucheinband*. Leipzig, 1890. 124. l.

felületét. Mind ez alapokat nedveseknek nevezzük, szemben a szövETFéléknél használt száraz alappal, mely finom mézgapor s egy kevés arzén keverékből áll. Miután az alap egyik vagy másik módon elkészült, hozzáfognak az aranyozáshoz, mely mindig a gerinczrészszel kezdődik, sőt egyszerű félbőr-, egész- vagy félvászonkötésnél csakis erre szorítkozik. Tudjuk, hogy a hátrész kétféle lehet: vagy vannak rajta bordaszerű kiemelkedések, vagy síma felületet képez. Ez utóbbiak aranyozása többféle. A legszebb, mint már említettük, az egészen üresen hagyott gerinczrész, melyet legfőljebb egy vagy két hajszál vékony aranyávval szegnek be:

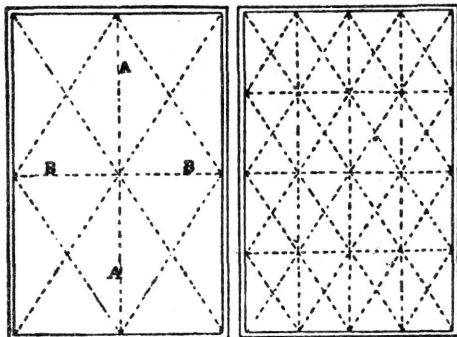

50. ábra. KERSTEN-FÉLE KÖTÉS.

ilyenkor az aranyávok a táblákon is folytatódnak, még pedig egészbőr-kötéseknél az egész födelet, félbőr-kötéseknél ellenben csak a bőrrészeknek papirossal találkozó széleit futva körül. Ily kötésekre a czím — angolosan — a gerincz felső részére kerül, míg az évszámot egész alatt nyomják. — Egyszerűbb, sötét színű vásznakat dúsabban aranyozhatnak, mert itt a díztésnek az anyag természetes fényét és nemességét kell pótolnia. Ilyenkor a gerincz fej- és lábrészét csipkeszerű, vagy leveles ékítményekkel látják el, melyek a sötét felületről élénken kiemelkednek s a különben egyhangú könyv sorokat változatossá teszik. Világos, pasztelszínű angol vászakra ellenben nem illik az aranyozás, sőt alig is látható. Ezért a hátat rendesen minden dísz nélkül hagyják s a czím helyére egy kis négyszögű vékony bőrlapocskát, ú. n. pajzsot ragasztanak, melyet szimpla vagy kettős aranyávval szeghetnek körül.¹ Ily pajzocs-

¹ A pajzsokat, melyek hátrányáról alább szólunk, újabban még az ily esetekben is fölöslegessé teszik *Wilhelm Leos Nachfolger* stuttgarti cég papirlaphoz hasonló festék masszái, melyek a legkülönbébb színekben kapkátók s könnyen kezelhetők.

kákat különben a bőrkötéseknél is szoktak alkalmazni, még pedig, ha kötet jelzés is fordul elő, két különböző színben. E pajzsok színét úgy kell választani, hogy az alapról kellőképp kiemelkedjenek, véle bizonyos harmonikus ellentétben álljanak. »Itt — mondja *Richard*¹ — az a szabály, hogy a pajzsok ne legyenek világosabbak mint maga a hát. Mindazonáltal — teszi hozzá ez a finom ízlésű bibliofil — vannak amatőrök, s én is hozzájuk tartozom, a kik nem vetnek meg egy-egy zöld, vörös vagy kék pajzsot sem fekete alapon«. Látjuk tehát, hogy az egyéni ízlés itt is bátran áttörheti a konvenczió szűk korlátait s egy kis ügyességgel igen kedves és új hatásokat érhet el. Praktikus okokból megemlítjük azonban, hogy sokat használt könyveknél, melyek kötése amúgy is rendesen sötétebb színű, jobb ha a színes pajzsok élénkítő hatásáról lemondunk, mert ezek a gyakori forgatás következtében hamarosan le-leválnak a könyv hátáról, a mi ép oly csúf mint kellemetlen. — E művészebb aranyozásokon kívül a legtöbb műhelyben erősen divatozik a síma gerincnek mezőkre osztása egyszerű vagy komplikált sávozók segítségével.

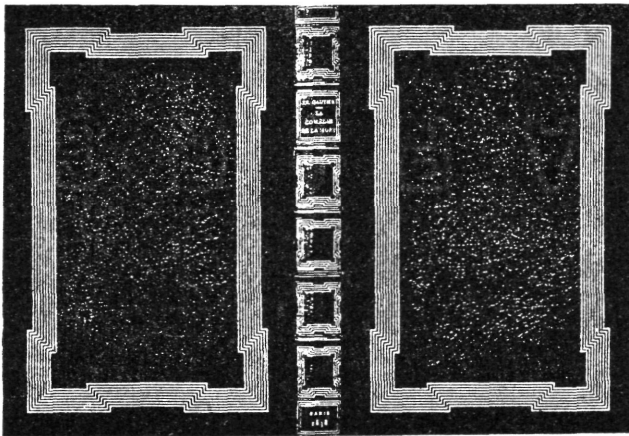
51. ábra. AZ ARANYOZANDÓ KÖNYVTÁBLA TERÜLETÉNEK BEOSZTÁSA.

egyszerű vagy komplikált sávozók segítségével. Igazán kedvező hatásokat az ilyen sávozott hátakkal csak ritkán érnek el, mert vagy nagyon ridegek, vagy túl vannak halmozva cizfrasággal és díszszel, a mi az áttekinthetőség rovására esik. Szerintünk a hát dúsabb díszítésének csak ott van értelme, a hol a táblák is megfelelő díszesek. Ily esetben czélszerű a táblák ékitményének miniature utánzatát vagy vezérmotívumainak egy újabb, harmonikus szövedékét a háton is fölhasználni, mert ez mintegy előkészít arra a hatásra, melyet a könyv födelei fognak kelteni bennünk.

Finomabb bőrkötéseknél tudvalevőleg kiemelkedő bordák

¹ L'art de former une bibliothèque. 60. l.

vannak a háton. Ezek diszítése ép azokkal az eszközökkel történik, a melyeket a síma hátaknál alkalmaznak. A könyvkötőnek itt is igen sok alkalma nyílik izlésének és ügyességének a kifejtésére. A diszító motívumok minőségének s mennyiségének megválasztásában ugyanazok a szempontok az irányadók, melyeket a síma hátaknál hangoztattunk: csak az a különbség, hogy míg a síma háthoz legjobban a folyondárszerű mintázatok illenek, itt meg a határolt négyszögekbe illő ékitmények a legmegfelelőbbek. Gyakran a kiemelkedő bordákat sem hagyják azon csupaszon,

52. ábra. SÁVOZÓVAL ALAKÍTOTT DISZÍTÉS.

hanem pontozott vagy szalagos görgetők segélyével azokat is megaranyozzák.

Mind ezeket a mintázatokat előbb a kellőkép fölmelegített vasakkal előnyomják az aranyozandó felületen s az így keletkezett vak nyomást egy kis tojásfehérjével s olajjal beecsetelvén, az aranyozó párnán kellő alakúra vágott aranyfüstöt a vasak segítségével fölrajkák. A vasak melegítésekor arra kell ügyelnie a munkásnak, hogy a kellő hőfokot gondosan betartsa, mert ha nagyon langyos a vas, akkor az arany nem tart s fényesítéskor lekopik, ha pedig nagyon forró, úgy meg könnyen elégeti a bőrt. Minthogy minden bőr másképp reagál a melegre, legjobb, ha a munkás előbb egy darabka bőrhulladékon kipróbálja a vasakat. Miután az aranynyomás az egész háton, vagy annak egy részén

elkészült, a fölösleget egy puha ronggyal jól letörölik és a még esetleg visszamaradt apró részecskéket egy hegyes fapálczikával óvatosan eltávolítják.

A czimnyomás mindenben azonos a hátaranyozásnál kövendő eljárással. — Miután a kellő számú sorokba osztott feliratot mozgó betűkből kiszedték, egy-egy sorát a betűfogalóba erősítik s előbb vakon, majd arannyal a kijelölt helyre nyomják.

53. ábra. MODERN VÁSZNKÖTÉS.

A czimfelirat fontosságát ismerve, óvakodjunk azt elég könnyelműen a könyvkötő tetszésére és belátására bízni. Ha az olyan furcsaságok minőket *Rouveyre* említ¹ csak nagy ritkán fordulnak elő, a czimek értelmetlen rövidítése — főleg idegen nyelvű munkáknál — elég gyakori. A minap pl. egyik legjobb könyvkötőműhelyünkben *Rouveyre* tizkötetes munkája ezzel a furesa címmel került ki: »*Connaissances à un bibliophile*«! A kellő utasítá-

¹ Pl. Oeuvres de Brantôme I., II. helyett Oeuvres de Bran t. I. t. II. stb.!

sokkal el nem látott munkás csupa kényelem szeretetből kihagyta a *nécessaires* jelzöt s ezzel úgy a cím értelme mint a francia grammatika ellen súlyosan és szükségtelenül vétkezett. A ki tehát az ilyen boszantó félreértéseket ki akarja kerülni, jól teszi, ha egy czédulára pontosan följegyzi az alkalmazandó címnyomást, sőt még a hozzá használt betűk faját és nagyságát is, mert ezek stilszerűsége és kellő részarányossága ellen is gyakran vétének a

54. ábra. MODERN VÁSZONKÖTÉS.

könyvkötők. A címre vonatkozó megjegyzéseink sorát a szerző nevét illető észrevétellel akarjuk bezárni. Általános szabály, hogy az író keresztnévét csak akkor kell kinyomatnunk, ha az vezetéknevével mintegy összeforrott, hírbén, dicsőségben mintegy osztályosa volt, vagy ha több hasonló szerző megkülönböztetésére szolgál. *Petőfi*, *Vörösmarty* munkáira pl. fölösleges keresztnévüket is rányomatnunk, míg *Arany János*nál, már félreértések kikerülése miatt is, a teljes névnek kell szere-

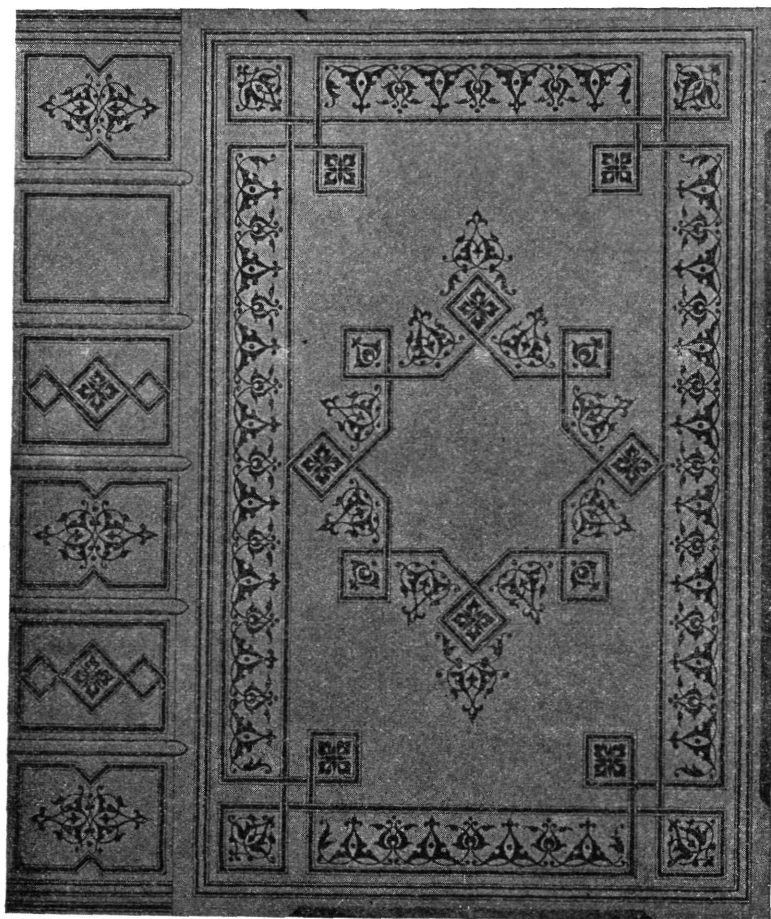
pelnie.¹ A címfelirattal függ össze némiképp a nyomtatás helyének, keletének sőt a könyv kiadójának a hát legaljára való nyomtatása

25. ábra. RÉGI DIVATÚ TARKA GYÁRI KÖTÉS.

¹ Vékonyabb könyvekre, rendszeren a hát hosszában szokták felnyomni a címet. Ujabban, angol minták után indulva, még ilyenkor is vízirányos sorokban szedik ki a címet, ha mindjárt egy-egy szót 2—3 részre kell is tagolni. Sok értelme nincs ennek az újításnak, mert a szétforgácsolt vízszintes címfelirat elolvasása talán még több nehézséget okoz, mint a kényelmetlen helyzetű hosszanti soré.

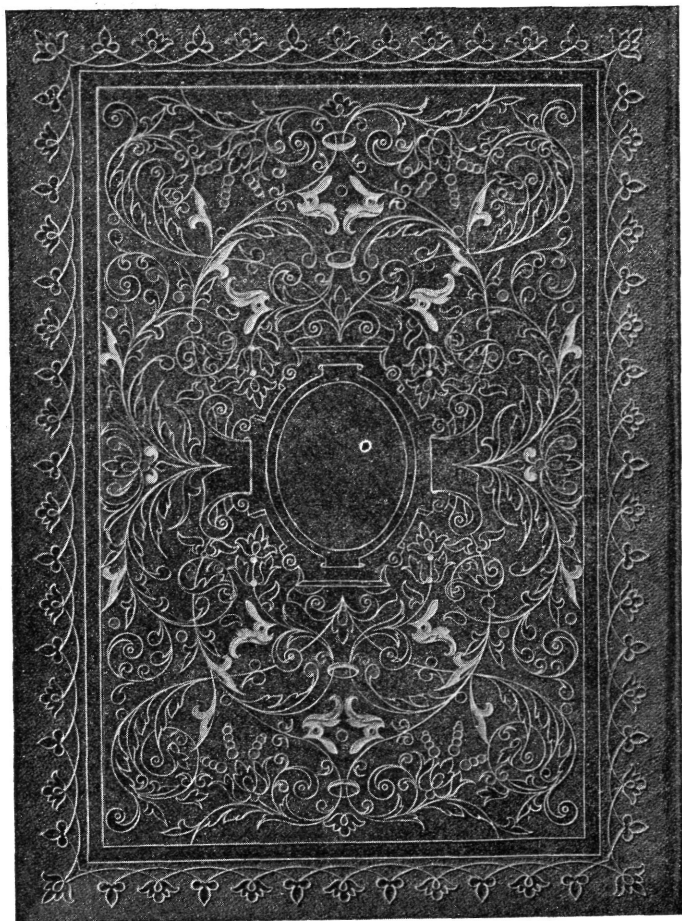
is, ami újabb időben mind általánosabb szokássá válik. Ez az üdvös ujtás, mint *Mouravit* mondja, beszédesebbé teszi a leg-egyszerűbb könyvkötést is s könnyen tájékoztat ugyanazon munka különféle kiadásai között.

56. ábra. VAKNYOMÁSÚ DISZNÓBŐRKÖTÉS.

Ha a könyvek egész bőrbe vannak kötve, gyakran megesik, hogy nem csak a hátat, hanem a táblákat is gazdag aranydíszszel látják el. Az ilyen értékes kötések födelének belsején rendszeren finom habos selyem vagy bőr tükör díszeleg, melyet többé-

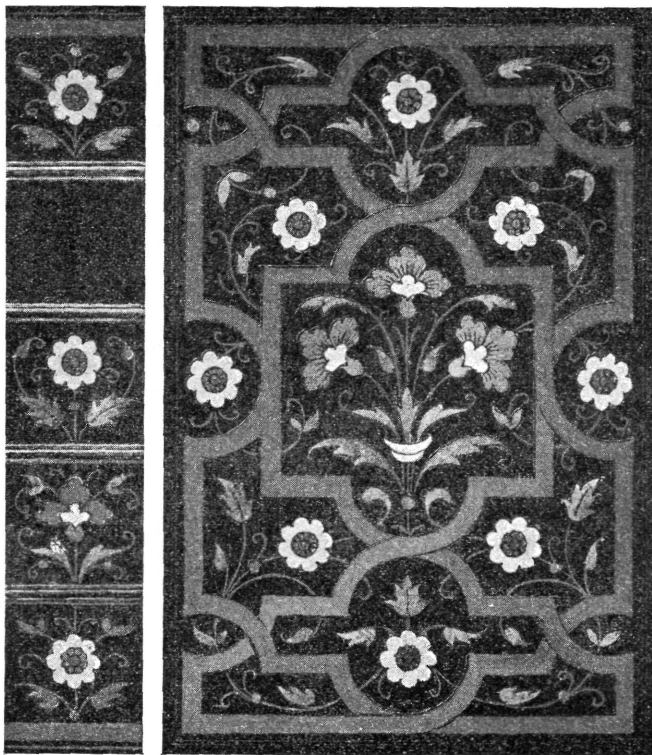
kevésbé széles arany kerettel látnak el. A hát aranyozásának befejeztével a belső keretek diszítése következik. Mint mindenütt, a hol aranyozásról van szó, úgy itt is előbb vakon előnyomják a kívánt rajzokat, melyeket a különböző nagyságú egyenes és hajlott

57. ábra. BÓRJÚBÓR MOZAIK.

sávozók- és bélyegzőkből állítanak össze előre tervezett minta után. Sokszor azonban ilyen eredeti s néha igen ötletes tervezet helyett görgetőkre alkalmazott kész szalagos mintázatot használnak. Ilyenkor a vak előnyomatás elmarad, mert pontos utánnyomása szinte lehetetlen. — Miután a többé-kevésbé széles

keret már elkészült, hozzáfognak a bőr esetleg pergamen tükör aranyozásához. A tükör díszítése nagyon változatos lehet. A filéták, bélyegzők s görgetők szeszélyes alakzatai hol geometriai idomok, négyszögek, egymásba fonódó háromszögek, körök szymetrikus alapján csoportosulnak harmonikus egészzé, hol meg csokorszerű, aszmetrikus kompozíciókká kristályosodnak ki, melyek bonyolult

58. ábra. PERGAMENKÖTÉS BÖRMOZAIKKAL.

rajzát a bőrre feszített papírmintán át másolják le előbb a rendnél kissé melegebb vasakkal; az aranyat aztán a szokott módon nyomják utána.

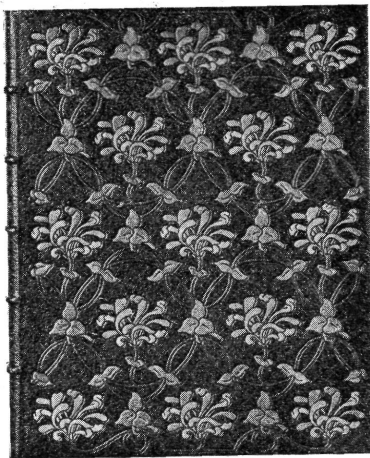
Ugyanígy készül a fedél külső részének aranyozása is, csak a használt minták beosztásában van némi különbség. A könyvtábla belső részén ugyanis szigorú határt vonnak a keret és

középrész között, míg külsején — *Paul Adam* szerint¹ — e határokat lehetőleg elkerülik s arra törekszenek, hogy közvetítő vonalak vagy a sarokdíszek elhelyezése által bizonyos átmenetet létesítsenek a szélek s a rendszeren ovális közép-rész között.

De azért számos, különben nagy gonddal készített fődéldísz szenved abban a stílistikai hibában, hogy az elülső lapot különálló terület gyanánt fogja fel a tervező művész s így a könyvet egészen kivetközteti eredeti jellegéből. *Gratoff* szerint az ékítés e módja csupán a súlyos és ormótlan díszmunkák bekötési tábláin engedhető meg. »A nyolczad, nagynyolczad is negyed-rétű, pár száz oldalas könyvek-nél — ugymond — melyek szép sorban állanak polczainkon, a dekorálásnak a könyv hátából kell kiindulnia s az elülső meg hátsó táblán szerte folynia.« Az egész táblát borító s ismétlődő mintázatú rajzok elhelyezése előtt az alapok geometriai vonalakkal több mezőre szokás osztani, a mint ezt az 51. ábra mutatja.

A mult század hetvenes éveiben kapott lábra, de egy-két maradi könyvkötőmester ma is szívesen alkalmazza a csupa hajszálvékonyágú parallel sávokból összeállított, rendszeren keretszerű ékítményeket, melyeknek kisebbített mását, vagy rokon változatát a bordázott gerincz mezőiben is alkalmazták. E látványlag fölötte egyszerű, de kivitelben roppant nehéz ékítményeknek igen előkelő, bár kissé rideg, hogy úgy mondjam *jansenista* ízü a jellege, miért is csak az egyházi remekírók és a bölcsészek munkáira illenek igazán.

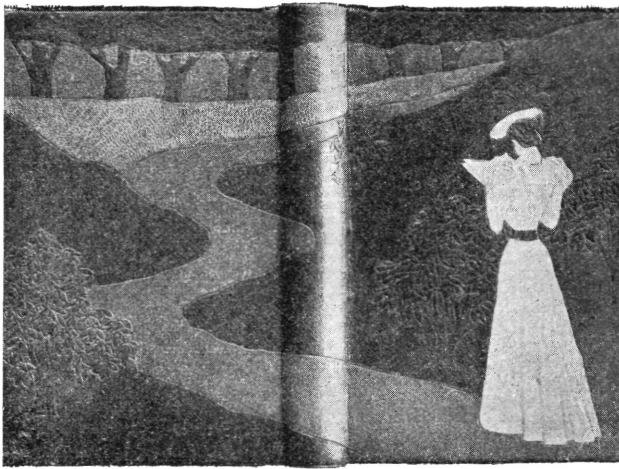
A csapongó költői fantázia ragyogó szövedékének, de meg *Gratoff* fentebb idézett díszítő elvének is, sokkal inkább megfe-

59. ábra. ÁRNYALATOS MOZAIK
ARANYOZÁS NÉLKÜL.

¹ I. m. 137 l.

lelnek azok az egész könyv külső felületét művésziiesen behálózó, egyenes és hajlott vonalakból összerakott síkdiszítványok, melyek legjellemzőbb s legsikerültebb példái a német *Kersten* műhelyéből valók. E kis remekműveket látva igazat kell adnunk készítőjüknek, midőn egyik szerfölkött tanulságos cikkében¹ a kézi aranyozást a könyvkötő művészet legnehezebb ágaként említi. »Sok évi gyakorlat, mely a kivitel hajszál pontosságával s tisztaságával párosult, nagy rajzbeli ügyesség, jó izlési s eszmegazdag tervező képesség, végül (ha u. i. mozaikot is alkalmaznak) jól kifejelett

60. ábra. RENÉ WIENER EGY MOZAIK KÖTÉSE.

színérzék kell ahhoz, hogy olyan munka létesüljön, mely valóban művészi alkotásnak tekinthető.«

A kézi aranyozásnál jóval könnyebb, de értékre is csekélyebb az u. n. rajzolt aranyozás (*stiftvergoldung*), mely úgy készül, hogy az aranyfüsttel borított könyvtáblára fesztett selyempapíron lévő, nagy vonalas mintát egy, a rendesnél valamivel melegebb rézírónnal a bőr felületébe vésik. A rajzolt aranyozás csakis simított bőrökre alkalmazható. A simítás melegített simító doronggal (l. tábl. *t. u.*) történik, melyeknek kezelésénél főleg az egyenletes nyomásra és megfelelő hőfokra kell ügyelni.

¹ Paul Kersten: Der künstlerische Bucheinband. Zeitschrift für Bücherfreunde 1897—98. I. köt. 313

Végül megemlítjük a gépi aranyozást is, melyet a kiadók pazar kézzel szórnak gyárilag készülő tuczat kötéseikre. Bőkezűségükben azonban legtöbbször nem szoritkoznak az aranyozásra, hanem fekete mintákkal, sőt gyakran a szivárvány minden színében pompázó, jó részt otromba táj- és életképekkel is földiszítik olcsó s törékeny anyagból készült vászon tábláikat. Ujabbban az angolok jótékony befolyása alatt, nálunk is mindinkább tért veszítenek ezek az izléstelen s a kötés eredeti rendeltetésének meg nem felelő ékítmények, bár a visszaesések még mindig kísértének. E gyári »diszkötések« bővebb leírásába nem bocsátkozunk, hanem csak röviden megemlítjük, hogy — miként a színes könyvnyomtatásnál — itt is minden színt külön-külön lemezzel nyomnak a táblára, még pedig hidegen. E szabály alól csakis az arany kivétel, melyet a többi színek előtt, melegített tégelysajton préselnek a vászonra vagy bőrre.

A kézi aranyozásnál láttuk, hogy a mintarajz minden egyes vonalát kétszer kell a bőrbe nyomni: előbb üresen, azután meg aranyfüsttel. Ha ez az arannyal való borítás elmarad, keletkezik a *vaknyomás*. Előállítására tehát — a simítóvason (l. tábl. o) kívül —

olyan forma eszközök szolgálnak, mint az aranyozásra. A különböző bélyegzőkből s egyenes vonalakból papirosra megtervezett diszítványt a simítócsont s körző segítségével a táblákra — illetve a gerinczen — kijelölik s a kellőképpen megnedvesített bőrbe a meleg vasakat jó erősen belenyomják. A mélyedések szép barnás fényt kapnak, melyet utánnomással még intenzívebbé tehetnek. A vaknyomást, noha aranyozással párosítva, igen szép hatásokra alkalmas, ma már csak ritkábban használják, a minek oka egyrészt

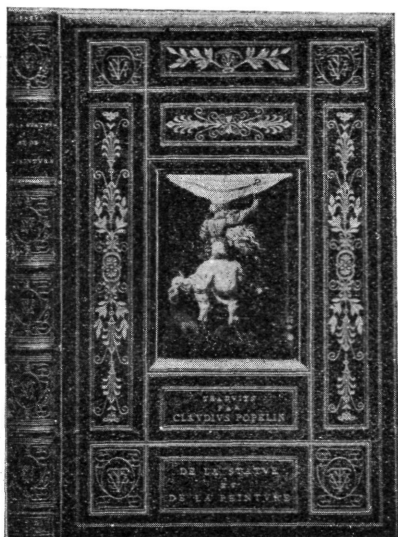
61. ábra. ÉGETETT MARHABŐR
BERAKÁS.

a hozzávaló anyag minőségében¹, másrészt formáinak merevségében rejlik.

Sokkal változatosabb, simulékonyabb díszítő eszköz a *bőrmozaik*, melyet rendszeren maroquin écraséra alkalmaznak,² Nevét onnan nyerte, hogy az egy színű alapon a rajzot apró tarka bőrdarabokból, mozaikszerűen kirakják. Ez a kirakás kétféleképp történhetik; a kiszabott bőrdarabkákat vagy beleeresztik az alapba, inkrusztálják, akár csak az intarziós famunkákat, vagy pedig

selyempapír vékonyságúra kikészítve fölragasztják az alap sértetlenül hagyott felületére.

Az intarziós bőrkirakást ma már alig alkalmazzák, mert sem nem szép, sem nem czélszerű. Nem szép mert — mint *Marius Michel* megfigyelte³ — a bőr idővel kiszárad s összezsugorodik, a minek az a természetes következménye, hogy a berakás és a kimélyített alap konturjai között hézag támad, melyet az összeillesztés elfödésére szolgáló aranyozás többé nem palástol. Nem czélszerű, mert a bőr anyaga szinte lehetetlenné teszi, hogy éles konturokat vágjanak

62. ábra. ZOMÁNCZ BERAKÁS.

bele, pedig ez a rajz kellő kiemelkedéséhez okvetlen szükséges.

Ellenben fölragasztással igen szép és változatos, az anyag természetének megfelelő hatásokat érhetni el. Az e czélra használt bőrdarabokat előbb selyempapírvékonyra ellapasztják, s aztán

¹ Vaknyomásra u. i. főleg disznóbőrt, de néha fénytelen borjúbőrt is használnak.

² De használhatunk hozzá más anyagot is. Az iparművészeti múzeum angol kiállításán pl. több nyers borjúbőr kötés volt látható, melyek simított borjúbőrrel voltak kirakva.

³ V. ö. La reliure française depuis l'invention de l'imprimerie jusqu'au XVIII. 3. Introduction.

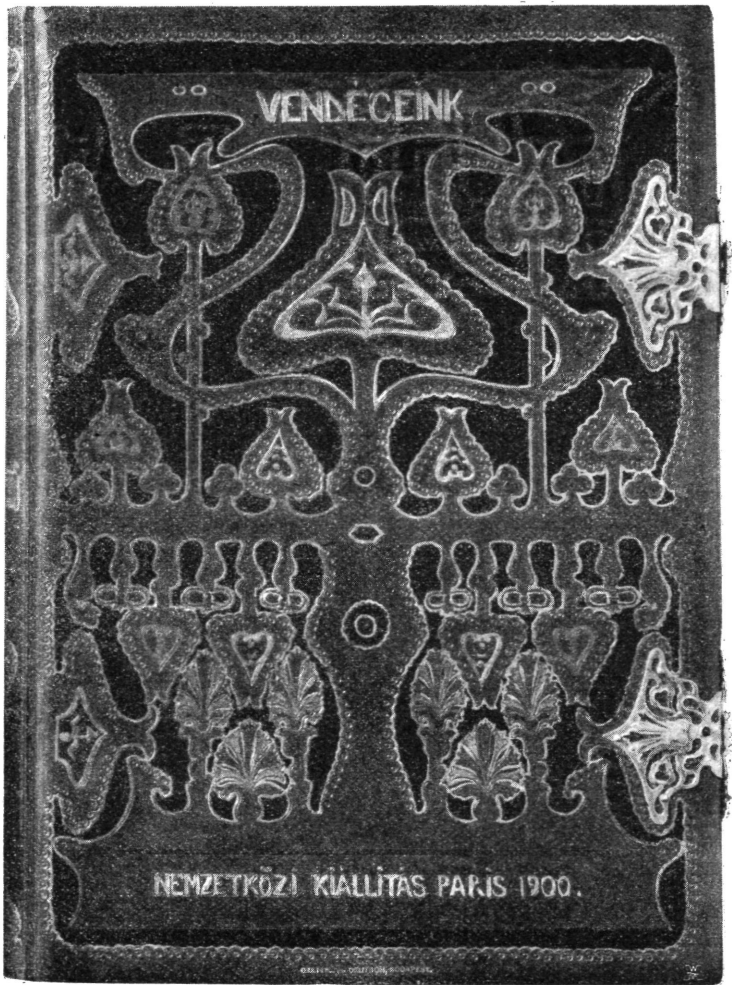
jobbfelével vékony kartonra ragasztják, hogy a kirakandó tervezet megfelelő részeit hegyes kés segélyével könnyebben kivághassák belőle. Miután az összes bőrdarabkákat elkészítették ily módon, a rajzot meleg vasak segélyével a födelekre másolják s az illető bőr-

63. ábra. DOMBORÍTOTT BŐRKÖTÉS.

darabkákat megfelelő helyükre ragasztják. Ha így a fölrakással elkészültek, a könyvet néhány órára jól bepréselik, a minek következtében a mozaik a ráragasztott papir vastagságának megfelelően az alapba nyomódik. A présből kikerült kötést most vízben áztatják egy keveset, mitől a papir feloldódik s könnyen eltávolítható. Ezután

a könyvet staniolba burkolva újból lepréselik. Néhány óra múlva ismét kiveszik a kötést a sajtóból s a konturokat aranyléniával óvatosan megvonják, a mi arra szolgál, hogy a felrakás és alap

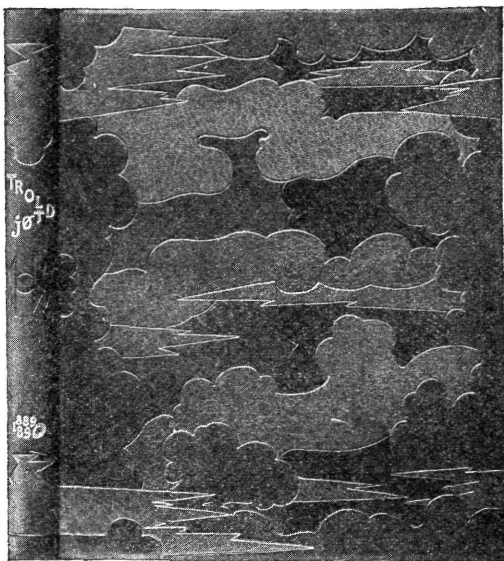
64. ábra. MAGYAR DEKORATIV MOZAIK KÖTÉS.

közti kapcsolatot növelje, s az esetleges apróbb hibákat elföldje. E nagy ügyességet igénylő eljárást újabban még megnehezítették az által, hogy a konturokat csak vakon nyomják utána, a mi

minden leplezgetést lehetlenné tesz. Ily esetben a bőrök színe rendszeren közel rokon egymással, miért is e mozaikot árnyalatosnak: (*mosaique ton sur ton*) nevezzük. Az árnyalatos mozaik igen szép példáját láttam *Musset* éjszakáinak egy kötetén melyet ifj. *Marius Michel* a fektetés sötét kéktől halvány mályva színig terjedő skála hat különféle árnyalatában állított össze (l. 59. ábra).

A mozaikkal bámulatatos színhatásokat érhet el az ügyes és finom izlésű könyvkötő. Valóban nem a szakember túlzott elragadtatásának ad kifejezést *Borgmann*,¹ mikor az aquarell művészetel méri össze. Csak-

hogy, az ecsetet itt a lappasztókés, a festékes dobozt a százféle színű bőrrel telt szekrényfiók, a színek keverésére szolgáló pallettát pedig egy sima márványlap helyettesíti, s míg az aquarellnél egy-egy színfoit árnyékolását néhány csepp vízzel előállíthatjuk, addig itt a megfelelő tonusokat a bőrdarab különböző fokú ellappasztásával nyerik. Azonban — teszi hozzá *Borgmann*

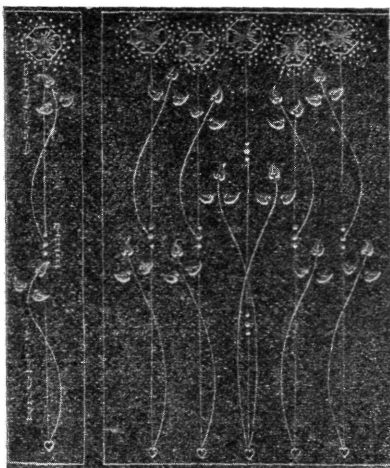
65. ábra. DÁN IZLÉSŰ KÖTES.

— a munkás, ha még úgy uralkodik is e technikán, nem adhatja mindig pontosan vissza a színes tervezet szépségét; különösen nem akkor, ha a színek gyöngéd egymásba oladásáról van szó.

A modern tervező művészek azonban, kiknek egyik főelve tudvalevőleg abban áll, hogy alkotásuk formáit mindig az anyag természetének vetik alá, nem igen juttatják ilyen helyzetbe a mozaikrakó bőrmunkást. A bőrmozaiakra nézve ma már ugyazon

¹ V. ö. *Borgmann*: Gedanken eines Buchbinders. Zeitschrift für Bücherfreunde 1901/2. évf. I. köt. 114. l.

szempontok az irányadók, írja *René Wiener*nek, a kiváló francia bőrhozzász-művész egyik lelkes csodálója,¹ melyek az iparművészet egy másik ágában, a fali szőnyeg készítésénél érvényesülnek. Mindkét helyt bizonyos nagyarányú körvonalokra akadunk. Mindkét helyt, az anyag relatív vastagságának megfelelően, egyszerű de éles vonalak és világos, de határozott szélű területek útján kell elérni a hatást. Mindkét helyt erőteljes színek kellenek. Az aprólékos, részleteiben hatásos detail művészet ellenben nem jut szóhoz.

66. ábra. ANGOL ÍZLÉSŰ KÖTÉS.

Főleg ez indította arra a könyvkötők egy részét, hogy a mozaikot bőrregetés- és festéssel próbálják helyettesíteni. Ez abban áll, hogy a tájképeket, alakos jeleneteket vagy stilizált növényeket, sőt állatokat ábrázoló tervezet konturjait tüzes tűvel természetes színű bőrbe égetik s festékekkel kiszínezik. Minthogy az e célra használt anyag rendszeren vastag marhabőr, gyakran a rajzot külön bőrdarabba égetik bele s azután inkruztálják az egész könyvet borító maroquinbe.

Az égetett bőrkötések ez utóbbi faja már a *berakott* kötések gazdag és változatos csoportjába tartozik. A folyton újabb hatásokra, eredetiségre törekvő bibliofilek ugyanis minden elképzelhető anyagot berakatnak a maroquin kötések nemes anyagába. Így — *Uzanne* szerint² — a könyvtáblákba igen jól beilleszthetők az elefántcsont, a gyöngyház, a teknőcz, a japáni zománczművek, emlékérmek, kameák, könnyed porcelánok, bronzok, sőt még a himzések is. Lehet-e például valami eredetibbet és stilszerűbbet elgondolni, mint *Victor*

¹ V. ö. Pudor H. Französische Ledereinbände. Zeitschrift für Bücherfreunde. VII. évf. 1. köt. 82. l.

² Uzanne La reliure moderne. 207. l.

Hugo Napoléon le petit című szatiráját maroquinbe kötve, egy-egy a császár trónusáról való aranyhímzésű méhmel tábláiban? Mindazonáltal a józanabb bibliofilek, a kik belátják, hogy fantáziájuk szeszélyes játékát okvetlen alá kell vetniök, a kötés lényeges követelményeinek, kárhoztatják az ilyen berakásokat, bármily művészi becsü, vagy történeti értékű is a felhasznált anyag. Mint *Béraldi* mondja,² a művészi kötés legfőbb kelléke a tökéletes simaság s mindaz a mi ezzel ellentétben áll, mint meg nem felelő határozottan elvetendő. Elvetendő tehát mindennemű valódi s látszólagos kiemelkedés, a bronz vagy zománcz applicatio csak úgy, mint az árnyékolás vagy a perspectiva.

Ugyan ezen kifogás alá esik az újabban ismét felkapott bőrmetszés és domborítás is, melyet vastagabb, rendesen marha- vagy disznóbőrből dolgoznak ki a fagarványokra emlékeztető módon.

A bőrmetszéshez az anyagot semminemű előzetes kikészítésnek sem kell alá vetni, mert a bemetszéseket tompahegyű, éles késsel eszközlik, egyszer vagy többször vágva meg mindenik vonalat, kivánt mélységük szerint.

A domborításhoz a bőrt előbb vízben áztatják, hogy megpuhuljon s kissé nyúlóssá váljék. Ily módon jobban enged a domborító vasak nyomásának, melyek mintegy tizenöt centiméter hosszú, de különböző vastagságú, négyzögletes rudacsákák. A kivánt domborodást elérve, a bőr visszáján támadt mélyedéseket gyorsan keményedő anyaggal töltik ki, a mi a relief épen maradásához szükséges. A rajz hátterét gyakran apró csillag, kör, stb. alakú ponczokkal mintázzák. A domborító vasakkal majd mindig a bőr felületén dolgoznak s csupán a magas reliefeknél alkalmazzák a visszáján. Mindkét alkalommal,

² V. ö. Henri Béraldi: Exposition de reliures du Musée Galliera. Revue de l'Art ancien et moderne. XI. köt. 373. l.

67. ábra. FRANCZIA ÍZLÉSŰ KÖTÉS.

munka közben, a bőrsima márványlapra vagy kemény fa deszkára van erősítve. — Ha a kidolgozás elkészült, a bőrt páczolják és fényesítik, sőt néha színezik is. A rajz stílusára vonatkozólag, a *Studio* nyomán csak annyit jegyzünk meg, hogy annak a bőr természetével soha sem szabad ellenkeznie. Az e fajta munkák némelyikén annyi részlet terheli a felületet, hogy szemünk első pillanatra *papier-maché*nak vagy famunkának véli. A bőrfelület minden porczikájának mintázása- és poncsolásával a remek anyag eredeti characterere teljesen kárba vész, holott a kellő sima felületek megőrzése az ékitmény dekoratív értékét is roppant emeli.

Végül nem sorozhatjuk a valódi kötések sorába azokat a pergamen kötéseket sem, melyeknek fehér tábláira kiváló művészek festenek néhány, a könyvből vett jelenetet. Az ilyen kötések a kivitel minden ügyessége daczára, mint *Schölermann*¹ mondja, azt a benyomást keltik az emberben, mintha a könyv belseje ki volna fordítva. E mellett az ilyen aquarelles pergamen kötéseknek még az a nagy hibája is megvan, hogy a festés, minthogy semmi sem védi, gyors kopásnak indul, ha csak nem tartjuk folyton üveg alatt, a mi pedig a könyveknek — bármily díszesek is — soha sem lehet a céljuk. Ujabbban [az angolok úgy segítettek e bajon, hogy az aquarell színeket a födeleket borító vékony s átlátszó hártya alatt papirosra rakták föl, míg a külső felületre csupán az aranyozás került. Ezek az u. n. *vellucent* kötések, melyekből az Iparművészeti Múzeum legutóbbi brit kiállításán láttunk szép példányokat. Feltalálójuk *Chivers Cedrik*.

Ezzel végére értünk azoknak a diszító eszközöknek, melyek jelenleg a könyvet kedvelő közönség rendelkezésére állanak, hogy kedvenceiket méltókép felruházhassák. Befejezésül röviden megemlékezünk azokról a módokról is, melyek újabb időben e diszító motívumok felhasználását irányították.

A modern könyvkötés terén, mint irányító, ujtó munkás, csupán két nemzet az angol és a francia jöhet számításba. *Borgmann* szerint² a két nemzet diszító munkásságában az a legfőbb alapkülönbség, hogy az angol (és a dán) csupán dekorál s a könyv tartalmával nem sokat törődik, míg a francia szereti, ha a födélen

¹ Wilhelm Schölermann: Neues vom Bucheinband des Auslandes. Zeitschrift für Bücherfreunde 1901/2. évf. I. köt. 107. l.

² I. h.

lévő rajz formái és lényege lehetőleg elárulnak valamit a könyv szövegéből is. Melyik helyesebb a kettő közül? Ezt a kérdést véglegesen eldönteni aligha lehet. A felelet reá mindig egyéni ízlésünktől fog függeni. E sorok írója például, szívesen látja az olyan kötést, mely már külsőleg is jelképezi a tartalom általános hangulatát. Nem szép és finom gondolat volt e például a *La pensée de l'espace* című munkát égszínkének maroquinbe köttetni, melynek stilizált felhőkkel borított előlapján aranyos léghajó lebeg? Csak az a baj, hogy az ily allegorizálás könnyen anecdotá szerű lesz s olyan festői hatásokra törekszik, melyek a szó valódi értelmében vett könyvkötő technikájával ellenkeznek. Ilyenkor a munka, túlbecsülve erejét, oly eszközökkel akarja elérni a kellő hatást, melyek a kötés tartósságán s használhatóságán boszúlják meg magukat. A mily művészi s egyéni ízű a jól felfogott s gondosan elkészített allegorikus, vagy mint *Uzanne* nevezi, beszédes kötés, melynek egyhangú felületén stilizált virágok, madarak, különböző jelvények sőt még emberi alakok is pompáznak, ép oly ízléstelen és erőltetett némely könyvkötő törekvése, hogy egész festményeket varázsoljon könyve táblájára, melyek realiztikus jelenetben adjanak számot a könyv tartalmáról. Két példa legjobban megvilágosítja ezt a gondolatot. Ha *Amand Goethe Faustját Mephisto* stilizált alakjával disziti, ez az embléma határait túl nem lépve, megengedhető; ellenben minden hangulatossága ellenére is furcsán érint *Ruban* mozaikja, melyet *Richepin La Mer* című verskötetén láttunk: hegyektől határolt tenger részlet, mely fölött a felhő borította égen sirályok keringenek. Az e féle, folyton ismétlődő, túlzások következtében ma már sokak előtt egészen hitelét veszítette az allegorikus kötés, úgy hogy azok is, a kik — mint *Uzanne* — ez irány legbuzgóbb előharczosai közé tartoztak, szinte ellenséges álláspontra helyezkedtek vele szemben. Ily módon jelenleg az angol diszító irány uralkodik a bibliofilek s könyvkötő mesterek józanabb részén. Ennek a pusztán dekoratív irányzatnak is megvan a maga nagy veszélye: az unalmasság. Ezt azonban könnyen elkerülhetjük, ha kellőképp ismerjük a külső természetet, mely az új és ötletes motívumoknak valóságos kincses bányája. Különösen a növényvilág tanulmányozására kell súlyt fektetnünk, mert — mint *Faul Kersten* helyesen megjegyzi, — minden jel arra vall, hogy ebből fog kialakulni az egész iparművészet jövőendő stílusa.